

MAGYAR NÖVÉNYTANI LAPOK

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KANITZ ÁGOST.

II. ÉVF. 24. SZ.

1878. DECEMBER.

TARTALOM: Előfizetési feltételek. — PORCIUS Egy pár BAUMGARTENTŐL kétesen írt hegynév helyreigazítása. — JANKA Növénytani kirándulások Törökországban II. Trnovától a Sipka-Balkánon át Kaloférig. — Leveledés, levélhullás, levelezés. ALPH. DE CANDOLLE-től, ford. BRASSAI SÁMUEL (Vége). — Könyvismertetések: TH. HARTIG Anatomie und Physiologie der Holzpflanzen. J. BOEHM Inaugurations-Rede. MIKA A sphaerokrystallok. K. ROSENINGER Sphaerokrystaller hos Mesembryanthemum. M. C. COOKE et L. QUELET Clavis synoptica Hymenomycetum Europaeorum (ism. SCHULZER). Trencsénmegyei természettudományi egyesület I. évkönyve. K. LEMAYER Die Verwaltung der oesterreichischen Hochschulen (Vége). — Tudós társaságok — Halálözások. — Kitüntetések. — Kinevezések. — Nyilvános intézetek.

MELLÉKLET: F. PORCIUS Enumeratio plantarum phanerogamicarum Districtus quondam Naszódienis p. 45–64. Tit. et Praef.

ELŐFIZETÉSI FELTÉTELEK.

A minden hó 15. legalább egy egész ivenmegjelenendő

MAGYAR NÖVÉNYTANI LAPOK

III. évfolyamának

előfizetési ára egy évre három forint, mely összeg bérmentve (postautalvánnyal) küldendő.

Miután a lap árát a legolcsóbbra szabtam, nem nyújthatok könyvtárosoknak százalékkedvezményt, de másrészt nem is gátolhatom, hogy náluk tett megrendeléseknél a lap árát felemeljék.

A lap ügyeire vonatkozó küldeményeket egyenesen alólirthoz kérem intézni.

Kolozsvárt, 1878. november hóban.

KANITZ ÁGOST,
A MAGYAR NÖVÉNYTANI LAPOK
szerkesztője és kiadója.

EGY PÁR BAUMGARTENTŐL KÉTESEN ÍRT HEGYNÉV HELYREIGAZÍTÁSA.

PORCIUS FLORIÁN-tól.

A BAUMGARTENTŐL említett Naszód vidékén „Jetzilui“ vagy „Wârfulo-Jetzilui“ és „Dscheammeanie“ nevű hegyek nem léteznek.

Nézetem szerint „Jetzilui“ vagy „Wârfulo-Jetzilui“ alatt csak a „Corongisiu“ (melyet hibásan „Koron“, „Korongis“ és „Korondsys“-nak is írják) érthető.

A „Corongisiu“-t a vidékbeliek előszeretettel „Lazi“ vagy „Virvul-Lazilor“-eak nevezik. Ugy látszik, hogy BAUMGARTEN, ki a román nyelvet nem, vagy igen csekély mértékben értette a vezetőtől „Lazi“ vagy „Virvul-Lazilor“-nak mondott szavak kiejtését vagy nem értette jól, vagy hibásan jegyezte fel.

Ezen nézetem mellett nem csak az analogia szól, hanem a BAUMGARTEN Ó Rodnáról az összefüggésben levő Corongisiu, Galati, Putredul, Stol és G'emenea-ra kíséző, most már igen igen magas korú nebány életben maradt vezetőinek nyilatkozata és végre hogy BAUMGARTEN híres munkájában a Corongisiut nem említi. Ennélfogva a Fuss Flora excursor. 306, 421, 693, 833, 867, 1156, 1176, 1177, 1180, 1191, 1192, 1197, 1314, 1484, 1525, 1552, 1584, 1601, 1605, 1609, 1728, 1733, 2012, 2425, 2574 és 2813. számoknál előjövő „Vurfulo-Jetzilui“ és „Koron“, „Korongisch“, „Koronjis“ (SCHUR „Korondsys“-t ír) előjövő hegyek nem képeznek két különféle hegyet, hanem mind a Corongisiu-ra vezetendők vissza.

Vajon a BAUMGARTEN-féle „Dscheammeanie“ alatt a „G'emenea“ (Fussnál „Dsämini“, SCHURnál „Dsemenje“ és „Dsemony“) vagy az „Ineu“ (Ünőkő, Kuhhorn) értendő, nem minden kétségen kivüli. A mellett, hogy az a G'emenea, szólnak az első esetben említett körülmények (analogia, vezetők nyilatkozatai), az Ineu mellett, hogy habár ez a vidék legmagasabb havasa, arra Ó Rodnáról könnyebben juthatni, mint a Virvul-Omului, Lopadna, Rotunda és Ineuti-ra, hogy ez a vidéken floristikai tekintetben, főszerepet játszik és nem lehet feltenni, hogy ezen BAUMGARTEN nem lett volna, miután mind a többi ugyanazon lánchoz tartozó hegyeket meglátogatta. Mindazonáltal inkább vagyok hajlandó a BAUMGARTEN-féle elnevezést a G'emeneára alkalmazni és pedig azért, mert a vezetőkkel, kik B.-t Ó Rodnáról a Corongisiu, Galati, Stol, Putredul és G'emeneára, azután Új Rodnáról a Virvul-Omului, Lopadna, Rotunda és Ineuti-ra kísérték, nem tudtam constatatálni, hogy az Ineun is volt.

NÖVÉNYTANI KIRÁNDULÁSOK TÖRÖKORSZÁGBAN.

JANKA VICTOR-tól.

II. Trnovától a Sipka-Balkánon át Kaloferig.

Május 21-én reggel a két zaptie (egy szakaszvezető s egy közember) és a kocsis 7 órakor pontosan a Han előtt voltak s $\frac{1}{2}$ 8 órakor elindultunk. Mindjárt a helységen kívül hatalmas mészfalak emelkedtek s az uton mésztömzsök heverték. Ezeken nőttek az *Achillea clypeolata*, *Inula Achersoniana*, ambeduae non florentes, továbbá *Stachys plumosa*, *Cerastium grandiflorum*, *C. moesiacum*, *Dianthus petraeus*, s fennebb a görgeteg között, egy az *Isatis*-hoz hasonló, még meg nem határozható növény, mely sűrű gypszerű csoportokban lépett föl, és melynek szárai már 67 cm. magasak voltak, a múlt évi számos, elágazódott és igen merev szárak után, melyek az új hajtások között maradtak, egy *Emex* fajnak tartottam, habár virágok vagy gyümölcs maradványoknak nyomait sem találhattam; a növény ismét felkeresendő, mire nézve juliushót tartanám legcélszerűbbnek. $\frac{3}{4}$ 12-kor érkeztem Trenovába, hol ismét szép mészfalak mutatkoztak, 1 órakor érkeztem a Sari Livadi Han-hoz, mely csaknem az erdő közepében fekszik. Itt két órai pihenőt tartottam. A szép meleg időt papirszáritásra használtam fel s növényeimet átrakván, körülnéztem az erdőben, hol azonban *Croci species in statu fructifero quidem vix determinanda*, sed ex bulbi conformatione certe ad flavifloras verisimiliter, ad *C. moesiacum* pertinens és a szép *Orbus hirsutus*-on kívül — melyet addig csak száritva a HELDREICH Herb. norm. flor. graec. ismertem — semmi említésre méltót nem láttam.

Mindjárt a Han Livadi hátamögött erdővégeken mutatkozik az igen finoman osztott levelű *Nasturtium thracicum*. Az út azután vagy egy óráig a hegyen emelkedik. Az épen említett *Nasturtium*hoz a *N. silvestre* és az *Orobus hirsutus* csatlakoztak. — $\frac{1}{2}$ 5 órakor érkeztem meg az utolsó Gabrovo előtti u. n. Dulendse Hannál. Szükséges volt a lópatkolatot javíttatni, a mely idő alatt a kávéházban tartozkodtam. Három negyed órával később vonultam be Gabrovába. Lehet, hogy a bolgár fuvarosok, kik gyakori leszállásom miatt utólértek és hátrahagytak, a városbau jövelemet elhíresztelték, hogy Isten tudja mily nagy úr fog megérkezni, lehet hogy a trnovai előljáróság távirója vállalta magára az értesítő szerepét — elég az, hogy megérkezésem alkalmával, az egész lakosság az utcán volt, kocsim felé tódult és megbámult. Boszankodtam a két zaptie komédiáskodása végett, ezek t. i. egy pár lépésnyire

kocsim előtt lovagoltak és midőn a Hanhoz, melybe szállni akartam, elérkeztünk, az egyik jobbra a másik balra állt a készen tartott karabinpuskával és így hagyott a Hanba defilozni. Borzasztó Han, borzasztó szállásolás, tele poloskával. A vendéglős ugyan sietett egy szobát számomra rendbe hozatni, de abból kivitettem podgyászomat és azt a folyosón padokra és asztalokra tétettem s elstettem a kaimakamhoz körültekintendő, vajon nem lehetnék-e ott jobban elszállásolva, de ott sem volt jobban mint a Hanban, tehát látogatásomat nemsokára félbeszakítám és csak a másnapi Balkan átmenetre nézve eszközöltem ki a szükséges intézkedéseket. — Haza mentem és átraktam növényeimet, egy félóra múlva a kaimakam viszonzta látogatásomat. Szerencsémre ugyanazon Hanba egy török hivatalnok is szállva volt és miután ugy sem volt beszélésre kedvem, örültem, hogy a kaimakam ahhoz átment és így megmenekülhettem a sok kérdés és fontoskodástól. Miután munkámat bevégeztem, bejártam a ronda, de gazdagipari fészket. Estefelé esni kezdett és csak reggelfelé szünetelt az eső néha. Elkértem a háziaktól egy új fehér pokrocot, milyeneket minden ottani boltban száz számra lehet látni és egy igen frugális vacsora után nyugodni mentem — kocsimba. De nem tudtam aludni, miután a korcsmáros pajkos fiai minden percben fel és leszaladgáltak a lépcsőn, a zaptiek pedig a szobában, melyben tolmácsom is aludt, az egész éjjel lármáztak; azonkívül rosszúl feküdtem, a kocsinylásoknál becsepergett az eső és hátamon a vállaim felé viszketést éreztem, mely mindig vakarásra kényszerített. Ilyen helyzetben vártam türelmetlenül a másik napot. Május 22. reggeli 4 órakor rövid megszakítás után megint esett az eső 8 óráig. Az alatt sürgettem a bérbe vett postakocsit — más fedeles kocsit nem kaphattam és sok itatóspapirom és növénycsomagaim okvetlen védelemre szorultak az eső ellen. A török posta kocsi d. e. $\frac{1}{2}$ 10 óra felé megérkezett és a vitelért a Sipka-Balkanig 32 piastert fizettem. A mint a korcsmai számlát kifizettem, megtudtam a tegnapi lépcső fel és lejárás okát, a vendéglős fiai minden zaptie számára egy pár tucat „fekete kávé” vittek fel, s így kísérom az én rovásomra mulattak. Kevéssel 10 óra előtt elútaztam és alig két óra múlva a Lozuljókus-Hanhoz érkeztem, hol már várt egy előbb megrendelt kocsi, mely elé két ökör és két bivaj volt fogva. Valamivel a Han előtt sziklákou a *Saxifraga rotundifolia* var. *glandulosa* (*S. Heuffelii*) és a bokrokban *Helloborus odoratus* láttam. A Hannál podgyászomat átrakák és azalatt reggeliz-

tem kenyeret — mely Törökországban mindenütt kitünő —, fok- és vörös hagymát, ecetes paprikát, besózott olivákat, rakiát és bort. Így erősítve gyalogoltam az egész Sipka-szoroson át. A most mutatkozó növényzetre kimondhatatlan kíváncsi voltam. A göröngyös és nagyon kanyargós úton kezdetben mindkét oldalon fiatal erdő volt. Azt hittem, hogy lépten-nyomon új dolgokat fogok látni, de nagyon csalódtam. Órákon át csak közönséges növényeket jegyeztem, mint a következő névsor is — a két első növény kivételével — mutatja: *Orobus hirsutus*, *Lathyrus Hallersteinii*, *Ranunculus auricomus*, *Hepatica*, *Dentaria bulbifera*, *Luzula Forsteri*, *L. vernalis*, *Carex praecox*, *C. digitata*, *Orobus vernus*, *Aremonia*, *Viola silvestris*, *Myosotis silvatica*, *Potentilla micrantha*, *Euphorbia amygdaloides*, *Lamium purpureum*, *Fragaria vesca*, *Symphytum tuberosum*, *Hieracium murorum*, *Arabis hirsuta*, *Ajuga genevensis*, *Barbarea stricta*, *Nasturtium silvestre*, *Bellis perennis*, *Poa pratensis*, *Scleranthus perennis*, *Alchemilla vulgaris*, *Alsine verna*, *Sanicula europaea*, *Geranium phaeum*, *Draba verna*, *Alyssum calycinum*, *Leontodon Taraxacum*, *Euphorbia Cyparissias*, *Scleranthus annuus*, *Muscari racemosum*, *Ornithogalum umbellatum*, *Colchicum autumnale*. — Az első Karaulánál az egész növényzet mint egy varázsütésre megváltozik, a rövid pázsitú gyepeken sok *Primula suaveolens*, *Ranunculus millefoliatus*, *Viola declinata* található. Így lehetett kb. 1000 met. magasságban. A második Karaula felett, mely körülbelül 300 met. magasabban fekszik, jobbra mészkőrészletek vannak, melyeken előjöttek *Ranunculus millefoliatus* (már elébb is nagy mennyiségben) *Doronicum Pardalianches*, *Iberis serrulata* floribus nunc valde, nunc vix radiantibus, minoribus vel majoribus, *Draba Aizoon brevis* — et longistyla, *Sesleria argentea* etc. Tovább felfelé láttam bokrok közt először, a nevezetes *Ornithogalum oligophyllum*-ot, foliis 2—5 illis *Scillae bifoliae* simillimis, pedicellis fructiferis laxe pedulis ut in *O. nutanti*, florum structura ceterum ut in *O. umbellato*; mely *Scilla bifolia*, *Ornithogalum umbellatum* és *Primula suaveolens* társaságában meglehetősen gyakori volt. Még mielőtt a Sipka-Balkan legmagasabb csúcsát a Nicolai magaslattal elértem észrevettem a *Gentiana aestivát* és az előttem addig csak Szerbiából ösmeretes *Chamaepeuce asra* elszórtan mutatkozó példányainak gyöklevelit. Dél óta szép napszó volt, a legmagasabb helyen azonban jég hideg éjszakai szél fújt, mely néha felhőket is űzött. D. u. $\frac{3}{4}$ 5 órakor megérkeztem a St. Nicolai csucsára, mely rideg, kopasz, kietlen sziklából áll, a

melyeken az út nyugotra kanyarodik. Egy néhány percig oda fenn maradtam. A közeten az egyetlen virágdísz a *Saxifraga controversa* volt, a szélek gyepes helyein pedig *Orchis pal-lens* tuberibus indivisis, floribus flavis, calcare ovario aequante, bracteis ovario longioribus. — Azután lefelé menve, elhagytam az utat és a két katonával a telegrafoszlopokat követve meglehetősen egyenes irányban ereszkedsem le a Balkan alá-jáig. Az út annyira meredek volt, hogy még a kényelmes zaptiék is kényszerítve lettek lovaikról leszállni. Több mélyen kimosott válúcsatornás helyeken mentünk át, melyek úgy látszik kocsiktól is használtattak. Ezeknek agyagos meredekjein volt az épen kinyíló *Scrophularia chrysanthemifolia* a tömör csoportokban mindinkább gyakran fellépő *Chamaepeuce*-vel. Majdnem a Balkan alján, a rövidpázsitos gyepet *Genista leptophylla* a *G. sphaulata* (*G. lydia* transsilvanica) sec. icon. et descr. in JAUBERT et SPACH Ill. pl. or. optime dist. vonta be. 7-kor este Sipkára érkeztem, tehát a botanizálásra fordított időt is beleszámítva, 7 órai gyaloglás alatt mehettam át a Balkanon. Sipkában a helység kezdetén egy tisztának látszó Hant találtam. A kocsierít csak 32 piastert fizettem. Hálószobám padlózata gyékények és szőnyegekkel volt bevonva, a Balkanátmenet után igen jól aludtam.

Máj. 23. korán reggel növénykincseimet raktam át, az az új alakokat megvizsgáltam, megtettem az azokra vonatkozó megjegyzéseket és elküldöttem tolmácsomat, hogy egy kocsit Kaloferig fogadjon; csak nehezen kapott egyet 50 piasterért d. e. 10 óra felé, és az utat azonnal folytattam. Most lapályos vidéken haladtam, a mezőkön igen sok *Fumaria rostellata* volt, a rövidgyepű legelőkön sok *Achillea clypeolata*, a szép *Ranunculus psilostachys*, *R. illyrico* magis quam *R. rumelico* (= *R. monspeliaco*) affinis. Az erősen megáradt hegyi patakokon többször át kellett kocsizni, ilyenkor a zaptiék előrelövagoltak, hogy a víz mélységét kipuhatolják és ekkor megtudtam miért van a török kocsiknak oly magas állványá. A patakok melletti ligetekben *Arum italicum*, *Isopyrum*mal *Ficaria*- és *Ran. millefoliatussal* mutatkozott. A partok homokos helyein elváltak terjedve *Scleranthus annuus*, *S. perennis*, *Astragalus chlorocarpus*, *Thymus comptus*, — melyet GRISEBACH (Spicil. flor. rumel.) tévesen alpinnak tart — a két utóbbi még csak virágzani kezdett. Néha esett is az eső és a Balkanon, mely nagyobbrészt erősen ködbe volt burkolva, leereszkedő, nagy kiterjedésű hóbevonások mutatkoztak. Már közel Kaloferhez gyűjtöttem *Ran. illyricus*, *Specularia Speculum*, *Hypocoum procumbens* (már Sipka óta az útfeleken) és *Symphytum tuberosum*ot stb.

LEVELESEDÉS, LEVÉLHULLÁS, LEVELEZÉS.

ALPH. DE CANDOLLE-tól.

Ford. BRASSAI SÁMUEL.

(Vége.)

1875. és 1876. még nem voltak tudva a M. ASKENASY észleletei a rügyek téli növéstét illetőleg. (Bot. Zeitung dec. 1877.) Ez érdekes munka nyomán hinnivaló, hogy az őszi levelezés gátolja a rügyek azutáni gyarapodását s annál fogva késlelteti a zöldülést. Másfelől különös az is, hogy a maguk fajában a levél hullatással késedelmező egyének nem mindig koraiak tavasszal.

Mikor a levélhullást rohamos őszi szelek vagy korai fagyok késleltetik, ennek is kell késleltetni a következő levelesedést. Szintúgy valószínű az is, hogy a mely fajok leghajlandóbbak a természetes okok miatti levélvesztésre, késnek tavaszra kelve a kizöldüléssel, ámbár a feljebb közlött lajstromok nyomán nem lehet megbizonyosodni valami rendes kapcsolatról a két jelenség között.

Tudni akartam azt is, micsoda hatást tesz egy fa, egy vagy több ágának meglevelezése, a többinek meghagyásával.

Egy szép tő bibor bikkfáman (*Fagus sylvatica purpurea*) egy ágat egészen lefosztottam 1875. oct. 3. és egy mást azon hó 17-én. Az ágakat kétszínű gyapjufonallal jelöltem meg. A fa nov. 12. hullatta el az utolsó leveleit. A következő máj. 5. mikor meglevelestedt nem bírtam semmi különbséget látni a levelezett és épen hagyott ágak közt.

Hasonló eredményt tapasztaltam egy *Juglans regia praeparuriensis* három ágán, melyet oct. 3. leveleztettem meg. A többi ágak oct. 31-től nov. 5. kéig hullatták a levelöket. A következő tavaszon semmi különbséget sem láttam a meglevelezett és nem levelezett ágakon fejlődő rügyek közt.

Egy közönséges diófán megleveleztem három felől három ágat, egyet 1875. oct. 3. és a más kettőt 17-én, kellően megjelölve. A fa oct. 31-től nov. 7. kéig hullatta a levelét. Máj. 20. a következő évben a meglevelezett ágakon a levelek megkéstek egygyel kettővel négyenként.

Egy tulipánfán (*Liriodendron tulipifera*) megleveleztem 1875. oct. 3. egy ágat a déli oldalon, és 17. egy más ágat azon oldalon. Az első ágon még zöld, másodikon már sárgulni kezdett a lefosztott levél. A fa nov. 7. kezdette hullatni a levelét. A következő éven apr. 24. kezdettek kibújni a levelek egyenkint a rügyekből. A meglevelezett ágak rügyei egy egy levéllel késtek a nem levelezett ágakéitól.

Oct. 22. 1876. egy *Cytisus Laburnum*on ismételtam a tapasztalást. A cserje egy ócska közös tőkéből hajtott, mintegy 2 méternyi

magas ágakból állott. A keleti oldalon nyolc ágnek teljesen lefosztották a levelét; a többi valamivel nagyobb számu ág közül és éjszak meg délnyugot felől maradt bántatlanul. A következő tavaszon nem vehettem semmi különbséget észre a fejlődésben.

Elvégre egy ág meglevelézése két izben késleltette a reá következő levelesedést, de nem volt semmi hatása a más három esetben. Igaz, hogy emitt a fajok avagy válfajok mások voltak.

III.

A száraz levél tartóssága.

Van nálam egy fiatal bikkfából (*Fagus sylvatica*) álló liget, melyben minden tő azon egy természetűtől (pépinieristete) van véve, azon talajra van ültetve s a nap egyformán éri. Némelyeken közülök jó sokáig megmarad az azelőtti éven elszáradt levél. Megbizonyosodtam két éven át, hogy az ilyen tők rendesen később hajtanak levelet. A különbség 8—10 napot tesz.

A tölgyfán az elszáradt ó levél gyakran megmarad tavaszra, de a körültem álló számos tőn nem sikerült az iméntihez hasonló tényeket tapasztalnom. A faj kiszöldülése egyformább és az ó levél hullása oly változékony vagy oly fokozatos, hogy számbavétele bajos.

IV.

Visszapillantás.

Vizsgálataim pozitív vagy negatív eredményei a következők:

1. Nagy számu, hulló levelű fás fajokat hasonlítván össze nem lehet semmi egyenes és szabályos viszonyt fedezni fel a levelesedés és levélhullás időhatárai közt.

2. Oly fajokon, a melyeken a levelesedés és levélhullás jelenségei azon helyen és azon körülmények közt egyénről egyénre észrevehetőleg különböznek, néha (milyen pl. a hársfa) úgy találjuk, hogy a tavasszal legkoraibb egyének ősszel leginkább késnek; de más fajokon (mint a gesztenye-, szil-, gyertyánfán) nincs szabályos és szokásos viszony a két jelenség között, miből azt kell következtetnünk, hogy a külső hasonlóság ellenére a levelek belszerkezete az ily fajokbeli egyénekben nem azonos.

3. Midőn egyén más azon fajbeliektől a levelesedés és levélhullás határdejeiben különbözik, ez a tulajdonsága évről évre mutatkozik.

4. A fás növény teljes meglevelézése a levélnek következő tavaszi fejlődését késlelteti.

5. Egy ágnek ősszel való meglevelézése, lehet hogy okozza, lehet hogy nem azon következményt ahoz képest a minő faja, és még más, még ismeretlen körülményekhez képest is

6. Az elszáradt levél tavaszig való fennmaradása némely bikkfa tőn együtt jár a következő zöndülés késésével.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Anatomie und Physiologie der Holzpflanzen von DR. THEODOR HARTIG, Herzogl. Braunsch. Oberforstrathe und Prof. a. D. Mit 113 in den Text gedruckten Originalfiguren und 6 lithographirten Tafeln. Berlin Verlag von Julius Springer. XVI. 412. p. 8°.

Egy érdekes könyv, mely az id. HARTIG — az aleuron'szemcsék, a szítás edények stb. felfedezőjének u. sz. tudományos végrendelete. Szerző kevés kivétellel csak saját nézeteit adja és azért magában véve, mint kézi könyv ugyan ki nem elégitő, de sok detailadatai végett mégis hecses a szakemberre nézve A munkában előjövő ábrák technikai kivitele teljes elismerést érdemel.

Inaugurations-Rede des für das Studienjahr 1878/9 gewählten Rectors der k. k. Hochschule für Bodencultur, JOSEF BOEHM etc., gehalten am 12. October 1878. Wien 1878. Verl. der k. k. Hochschule für Bodencultur 12 l. 8r.

Egy szellemdús beszéd, mely egy pár rövid, de talpraesett megjegyzés után, csinosan vázolja a növényélettant, különös vonatkozással a talajművelésre.

A sphaerokrystallok. Növénytani tanulmány írta MIKA KÁROLY. Egy könyvomatú rajzlappal. Kolozsvárt, 1878. 8 sz. tlan és 40 l. 8r.

Szerző a szerves sphaerokrystallokat és azok képződését általánosságban jellemzi s azokat három típusra osztja be u. m. I. Ionin-, II. Hesperidin- és III. a zárványt tartalmazó sphaerokrystallok típusa. Az egyes alakok előjövételét és physikai tulajdonságait részletesen tárgyalja, a sphaerokrystallokat összetevő túalakú krystályok krystályrendszerét meghatározta és minden egyes alaknál egy microchemiai reactio sorozatot kísértett meg.

Értekezéséből mint kétségtől kitűnik, hogy ezen sphaerokrystallképződmények, igen különböző vegyi összetételűek, bizonyos növények illetőleg növényrészekhez nincsenek kötve, habár nem lehet azt se mondani, hogy mindeniknél előjönnek. Morphologiai fontosságot ezeknek nem tulajdonít, de meggyőződését fejezi ki, hogy mindezen anyagok pontos vegyi összetételének ismerete csak időkérdés és ha megérkezett az idő, akkor lehet majd positiv következtetéseket vonni a növények táplálkozása és anyagainak felépítése magyarázatánál. Az értekezéshez egy rajz tábla van mellékelve J—ó J—s.

Sphaerokrystaller hos *Mesembryanthemum* af L. KOLDEUP ROSE-
VINGE. Aftryk af „Videnskabelige Meddelelser fra den naturhisto-
riske Forening i Kjobenhavn.“ 1877.) 1—10. l.

A szerző több *Mesembryanthemum* faj sphaerokrystalljait írja le, melyek mind alcohol által csapattak ki. Ezen sphaerokrystallok igen érdekesek, mert mutatják, hogy egy genus különböző fajainál különböző alaku sphaerokrystallok jöhetnek elő és egyszersmind különböző vegyi összetétellel is bírhatnak. A *Mesembryanthemum* fajok sphaerokrystalljai a microchemiai reactiók után itélve két csoportra oszthatók: vannak t. i. olyanok, melyek hideg vízben oldhatók és olyanok, melyek nem oldhatók. Kalitugban átlátszók lesznek, de teljesen nem oldatnak. Mindnyájan oldódnak kén-, salétrom- és sósavban; ecetsav és chlorzinkjodban oldhatlanok.

A fűzethez egy tábla igen csinos rajzokkal van mellékelve. M.

Clavis synoptica Hymenomycetum Europaeorum. Conjanctis studiis scripserunt M. C. COOKE et L. QUELET London 1878. 240 l. k. Sr.

Egy kis alig 11 cm. széles, nem egészen 17 cm. magas s csak 2 cm. vastag könyvecske, mely kirándulások alkalmával kényelmesen hordozható és tartalmánál fogva mycologiai körökben érdeklődést kelt, miért is indittatva érzem magamat, ezt szaktársaim tájékozása végett ismertetni. A varietasokat ide nem számítva 3000 gomba speciést tartalmaz, t. i. kevés kihagyással a FRIES *Epicrisis*-ében felsoroltakat és azonkívül azokat, melyek ezen mű megjelenése után közöltettek. Valódi célja az észlelőt kirándulásain kíséрни, mire a terjedelmes *Epicrisis* nem alkalmas.

Ezt csak jelentékeny rövidítések által lehetett elérni. A rendek, nemek és ezek alcsoportjai nincsenek ellátva diagnosisokkal, a fajokéi a minimumra vannak összevonva, de azért egyeseknél nagyon élesek, másoknál elégségesek. A könyv nem kezdők, hanem jártasok számára van írva. Az *Epicrisis* elrendezése — kevés, a tudományra egészben nem hátrányos, változtatásoktól eltekintve — megtartott.

A könyv kiállítása diszes, a mellett tartós s papírja igen jó, a nyomás kitűnő, a csoportok, nemek és fajok különféle betűkkel vannak szedve és könnyen szembeötlenek, mivel az *Epicrisis* nem dicsekedhetik.

Egyes kevés nyomdahibák említést sem érdemelnek, mivel ezeket minden olvasó kijavíthatja; csak 93 l. a 1156 sz. *acelolopus* kell álljon. L. az *Epicrisis* utolsó l.

A *Bolbitus vitellinus*-nál a véleményem szerint jó ábra az Ic. sel. Hymen. Hang. T. XIX. f. 9 nem lett citálva. BULLIARD T. 550. f.

l-e az Epicrisisben úgy az *Agar. Fibula* BULL., valamint a *Marasmius calopus* FR.-nél citálva van. A szerzők agyanaszt teszik, de az utóbbinál kérdőjellel.

A következő fajoknál a rajzok az említett Icones-ből helyesen vannak citálva, de a felfedező neve, ámbár az ott említve van, hiányzik: a 49. l. *Ag. sapidus*: 58. *A. nigro-cinnamomeus*; 90. *A. haemorrhoidarius*; 91. *A. thraustus* és *A. mammillatus*; azután a *Lentinus degener*-nél 157 l. az Iconesben a találónak téves, azonban a IV. füzet zármegjegyzésében kijavított, adatát átvették. Különben ezek a tudományra nézve teljesen jelentéktelen hibák.

Mi egyes fajoknak áttételét illeti, egyik alnem vagy nemből a másba, kétségkívül a helyes felismerésen alapul, miről a szerzőknek a tudományos világban jól ismert nevei kezeskednek.

Igy p. az *Ag. Vittadinii* (MORETTI) FR áthelyezése a *Lepiota*-tól az *Amanitá*hoz, megfelel saíát észleleteimnek. Ugyanis a pikkelyeket kezdetben a kucsma hámjához szorosan tapadva találtam, de ezek az egyed teljes kifejlődése alkalmával nemcsak igen könnyen levonhatók, hanem maguktól is lehullanak. Különben ezen fajnak igen közeli rokonsága az *Ag. echinocephalus* VITT.-al alig elvitázható. Mindkét alak előjön nálunk is habár ritkán.

Ellemben az *A. haematospermus* BULL. T. 595. fig. 1. beosztásával a *Lepiota*-hoz ellenmondásban van az elnevezésnél jelzett sporaszín. Ha találták is, mint gyanítanom kell — a rajzoknak megfelelő alakokat fehér spórakkal, ezek mégsem tartoznak a BULLIARD-féle fajhoz, vagy az is lehetséges, hogy ezek beteges, gyenge példányok. Vidékemen ezek hiányozni látszanak.

Vajon az előttem szintén ösmeretlen *A. gliodermus* inkább helyezhető az *Armillariá*hoz, mint a *Lepiota*-hoz, hová FRIES beosztotta, nem merem megítélni, ugyszintén még több hazánkban élő nem jövő fajra nézve, mint p. o. *Ag. lenticularis* LASCH az *Amanitá*tól a *Lepiota*hoz; *A. giganteus* Sow. a *Paxillustól* az *Agaricus*-(*Clitocybe*)hoz; *A. floridulus* Fr. a *Collibya*-tól a *Mycena*-hoz; *A. atropunctus* P. az *Eccilliatól* az *Omphaliá*hoz; *A. repandus* BULL. az *Entolomatól* az *Inocybe*hez; *A. udus* P. a *Polytrichi* és *elongatus* varietasokkal együtt a *Psilocybetól* a *Hypholomához*; *Cortinarius Riederi* Fr. a *Phlegmaciumtól* a *Myxaci*hoz; *Ag. paradoxus* KALCHBER. a *Flammulatól* a *Paxillus*hoz; *Nyctalis canaliculata* (P.) FR. a *Cantharellushoz*, tehát ode vissza, hová ezt már PERSOON helyezte volt; *Ag. cohaerens* Fr. a *Marasmiushoz*; *Polyporus heterosporus* Fr. a *Trametes*hez; *P. chrysoloma* P. mint bizonytalanul a *Daedaleához*; *Hydnum farinaceum* P. a *H. argutum* Fr., *H. stipitatum* Fr. és *H. subtile* Fr.-el együtt a *Grandiniához*; *Corticium Mougeotii* Fr. a *Stereum*hoz; *Calocera tuberosa* (Sow.) Fr. a *Cl-*

variához, hová ezeket egykor a felfedező és PERSOON állították; végre a sokát hányt-vetett *Ag. tabescens* SCOP. a *Clitocybenéi* állandó helyet nyert. Mint említém, meg vagyok győződve, vagy talán helyesebben azt hiszem, hogy mindezen áthelyezések tudományos haladást jeleznek.

Az *Ag. (Tricholoma) tumulosus* KALCHER, mint válfajnak az *A. (Clitocybe) humosus* FR. -hoz vonásához, ez idő szerint — tekintettel annak slavoniai előjvetelére — nem adhatom beleegyezésemet. KALCHERENNER három, alaktanilag lényegesen különböző alakot említ. Az a melyet Slavóniában találtam tökéletesen hasonlít az illető tábla felső balra eső rajzához, nagy csoportokban nő, melyekben gyakran 1—4 egyed alapján összenőve található, tehát általában nem határozottan pázsitosan, és a tönknél nincs meg a dispositió, hogy üressé váljék. Minthogy azonban a lemezek hátul csak részben kiszegélyezettek, lehetséges rokonságra gondolni. Talán tanácsos volna ezen alakot egyelőre, habár a *Clitocybenéi* is, mint önálló fajt meghagyni. Hogy a *Russula fragilis* P. kucsmaszine csak halvány vörös valószínűleg egy lapsus calami; FRIES „variecolor“-nak mondja és magam is úgy Magyarországon, mint Slavóniában vörös, sárga és fehér kucsákat láttam.

A *Cantharellus*nál a FRIES által felállított „*Merisma*“ csoport ignorálva van, mennyiben egyike a két nevezett fajnak említetlen maradt, a másik a *C. infundibuliformis*nál mint varietas helyzetetik el. Habár itt egyezik a szín némileg az alak gyakran igen elütő, nevezetesen a kucsma soha sincs nagyon, vagy éppen alapjáig bemélyedve, sőt ellenkezőleg a typicus robust. tönk egészen compact és inkább a *Canth. cibarius*ra emlékeztet.

Sokoldalú észleleteimmel teljesen egyező haladás abban van, hogy a *Polyporus pinicola* FR. mint válfaj, a *P. marginatus* P.-hez helyeztetett. Gyakran nem dönthető el bizonyosan, vajon a talált példányok jogosabban az egyik vagy a másik névre tarthatnak igényt.

Hogy a *Polyporus Schulzeri* FR. nem a *Placodermei*hez tartozik, még FRIES életében egy hozzá intézett Epistolában (l. MNL. I. (1877.) 111 l.) tisztáztatott. Ez az *Anodermei* B „*Lenti*“-hez volna helyezendő. Különbö az ezen könyvecskében szereplő rövidített diagnosis az *Epicerisis* hosszú, de egészen elhibázott diagnosisa elé helyezendő, de nem ártott volna a felső oldalon előjövő igen kócos bevonást megemlíteni.

Abban, hogy *Boletus strobilaceus* SCOP.-ra melyhez a *B. floccopus* VANL. mint válfaj vonatik, egy új nem *Strobilomyces* BERK. állítatott föl, ez időszert a tudományra nézve se hasznót, se kárt nem látok; legfőbb az emlékezetet kell még egy nemmel terhelni, mi azonban itt szerencsére éppen nem nehéz.

Azon gombaalak, melyet CESATI „*Dacrymyces contortus*“-nak nevezett, ugy látszik a *Guepinia Buccina* SACC. szétfolyó állapota, de azt hiszem, hogy SACCARDO leírása után, nézetével egyezően, kár volna ezen alakot a *Guepinia*tól elválasztani, hová már szerkezete után is inkább tartozik, mint a *Dacrymyces*hez

Hogy a könyvecske nem bir faj-, hanem csak genus-tartalomjegyzékkel, csak látszólagos hiány; a gyakorlottabb gombász — és csak ez tudja azt használni — tekintettel az ügyes typographiai fel-tüntetésre, könnyen nélkülözheti.

A könyv kezdőknek alig használ, de gyakorlottabb gombászok azt mint nem épen alkalmatlan és nem ritkán szívesen látott kísértőt vihetik kirándulásaikra.

M. SCHULZER ISTVÁN.

A Trencsénmegyei természettudományi egylet évkönyve, szerkesztő DR. BRANCSIK KÁROLY. I. Évfolyam 1878. (Az egylet kiad-
ványa) Trencsén. Nyom. Skarnitzel X. Fer. nél. 1878. [Német címlappal is] 52 l. 8r.

Az egylet 1877. jun. 12. tartotta alakuló gyűlését és ma már 147 tagja van. Ezen első füzet a köv. című növénytani értekezést tartalmazza: Ueber einige Kultur- und Wandergewächse der Flora des Trencsiner Comitatus von JOSEF HOLUBY 34—52. l. Reméljük, hogy a jeles szerző ezen évkönyvekben egy teljes trencsénmegyei florát boc-sátand közre.

Die Verwaltung der oesterreichischen Hochschulen von 1868—1877. Im Auftrage des k. k. Ministers für Cultus und Unterricht dargestellt von DR. KARL LEMAYER Sections-Chef im k. k. Ministerium für Cultus und Unterricht Wien 1878. In Commission bei Alfred Hölder 1878 X. 375. p. 8°.

(Vége.)

Innsbruck. Növénykert. (PEYRITSCH r. t., egy kertinspector) 5000 növényfajjal. Évi általány 2000 frt. Növénytani gyűjtemény. Egy 28,745 számból álló herbarium, kézi könyvtár sat. Évi általány 105 frt.

Krakó. Növénytani laboratorium al. 1877. (DE JANCZEWSKI rk. tan.) Taneszközök: Dendrologiai gyűjtemények, növénygyűjtemények, 8 mikroszkop, rajzeszközök stb. Évi általány 300 frt.

Növénykert: (DE ROSTAFINSKI igazgató). Meleg és hideg házak 3000 fajjal (ezek között egy nagy *Orchidea*-gyűjtemény, a szabad kertben 3000 faj, europai növényfajok herbariuma kb. 20000 szám stb. Évi általány 2000 frt.

Lemberg. Növénytani muzeum és növénykert, kertészképző intézetei (CISIELSKI r. t., két m. t.) közép-európai és különösen galíciai növények nagy herbariuma, mikroszkop. praeparatumok, rotat. apparat. stb. az intézet évi általánya 400 frt, a növénykerté 2100 frt.

Czernovitz. Növénytani intézet és növénykert (TANGL rk. t.) Tananyag: Magvak, drogok, praeparatumok gyűjteménye, herbarium stb. Évi ált. még nincs.

Növénytani tananyag, mely phamokognostikus célokra szükséges, az illető orvoskari tanszékeknél, több vagy kevesebb meunységben található.

A műegyetemeken a növénytan az állattannal egyesítve egy tanár által kezeltetik és így a jelentésből ki nem vehető, hogy mily összegek fordítanak a növénytanra.

A bécsi talajmivel. egyetem növénytani intézetének (BÖHM r. t.) részei: Egy a demonstratiók és a tanulók önálló dolgozatainak szolgáló szükséges eszközökkel és apparatusokkal ellátott laborat.; két vegytani dolgozó szoba (ezek közül egy gaz-analytikai munkálatok eszközésére); egy tenyészkisérleteknek szolgáló üvegház. Évi általány 500 frt. — A mezőgazdasági laboratoriumnak, melynek évi általánya 800 frt., van egy növénytani osztálya, melyben gorsövezhetni és vegy- és természettan-mezőgazdasági gyakorlatok és vizsgálatok végeztenek.

A mint látszik, Ausztriában a növénytani intézetek szervezete különböző és mindjárt felismerhetni, hogy azok a berendező tanár egyéniségének felelnek meg. Tudomány-egyetemeken az nem is lehet másképen.

A jelentés, még több igen érdekes adatot tartalmaz, melyek közül még kettőt meglelégedéssel akarunk felemlíteni.

A különböző nemzetközi kiállításokra illetőleg növénytani congressusokon való megjelenés érdekében kisebb, nagyobb subventiók utalványoztattak. Örvedetes továbbá, hogy az Österreichische botanische Zeitschrift 1875 óta évenként 800 frttal segélyeztetett.

TUDÓS TÁRSASÁGOK.

Linnean Society London. Márc. 7. ül. THOS MEEHAN „On the Laws governing the production of Seed in *Wistaria sinensis*.” — M. J. BERKELEY „Enumeration of the *Fungi* collected during the Arctic Expedition 1875—1876.” 26 faj és 2 kétes; ezek közül 17 jól ismert és széles elterjedésű, 7 új, melyek közül a legérdekesebbek *Agaricus Feildeni* (valószínűleg ehető) és *Urnula Hartii*. A *Chaetomium glabrum* az expeditiós hajó („Alert”) cabinjainak falain mutatkozott és ezen arctikus példányok sporidiumai kisebbek.

Márc. 7. ül. J. GORHAM «The Variation in the Leaf of *Conium maculatum*.” — J. MIERS „On some Genera of *Olacaceae*.” Többek között egy új genust állít fel, melyet *Rhaptarrhena* nevez. — M. J. BERKELEY and G. E. BROOMS „List of *Fungi* from Brisbane, Queensland, with description of new species.”

Apr. 4. ül. M. C. COOKE „On a Collection of *Fungi* from Texas.” — THOS. POWELL „Remarks on the peculiar properties ascribed to a *Fungus* by the Samoans.”

Apr. 18. ül. IRWIN LYNCH „On the Mechanism for the Fertilization of *Meyenia erecta* BENTH.”

Máj. 2. ül. J. MIERS „On *Marupa* a genus of the *Simarubaceae*.” — R. IRWIN LYNCH „On the Seed-structure and Germination of a Species of *Pachira*.” — D. D. CUNNINGHAM „On the Occurrence of Conidial Fructification in the *Mucorini*, illustrated by *Choanephora*.” Kétféle fructificatio; sexual. (zygosporák), asexual. (Conidia, sporangial spóres, chlamydophorous spores). (EJ.)

Académie des Sciences. Paris. Máj. 6. ül. CH. CONTEJEAN: „La soude dans les végétaux” (p. 1151—1153).

Máj. 20. ül. TANRET „Sur la pelletierine, alcooloïde de l'écorce de grenadier” (p. 1270—1272).

JUN. 10. ül. E. FOURNIER „Sur la distribution géographique des *Graminées* mexicaines” (p. 1440—1443). — B. RENAULT „Structure des *Lepidodendron* (*L. Rhodumnensis*)” (p. 1467—1470).

JUN. 17. ül. MERGET „Des fonctions des feuilles dans le phénomène des échanges gazeux entre les plantes et l'atmosphère. Du rôle des stomates dans les fonctions des feuilles” (p. 1492—1495).

JUN. 24. ül. P. MIQUEL „Des poussières organisées tenues en suspension dans l'atmosphère” (p. 1552—1554).

JUL. 1. ül. GUNNING „Sur l'anaérobiose des micro-organismes” (p. 31—33). PASTEUR „Observ. verb. relat. à la Communication précédente” (p. 33—34). (CR.)

HALÁLOZÁSOK.

DR. RUDOLF SIEBECK, Bécsvárosi főkertész, ki a bécsi „Stadtpark“-ot SELLENY festő tervei után készítette, az u. n. tájképi kertészetnek, mind irodalmi, mind gyakorlati tekintetben legkiválóbb művelőinek egyike * Lipsceb. 1812. apr. 13. † Gratzb. 1878. jul. 18., a budapesti Erzsébettér, városliget stb. átalakítását eszközölő terveit szintén ő készítette, mint a zágrábi, czernovitzai, budweisi stb. városligetekéit. (GF1.)

JULIUS VON STUBENDORFF orosz cs. titk. tanácsos [*Stubendorffia A. DE SCHRENK Crucifera*] ki a negyvenes években Siberiát útazta be és ott sok növényt gyűjtött † Sz. Pétervárt 1878. aug. 4.

JOHANN NICOLAUS HAAGE, a híres „HAAGE UND SCHMIDT“ erfurti növény- és magkereskedés társtulajdonosa * Erfurtb. 1826. febr. 13. a Schweizb. Müren mellett egy növényt. kirándulás alkalmával szerencsétlenül járt és † 1878. aug. 9. (GFl.)

JAMES McNAB az edinburgi növénykert curatora, 1834. beutazta Canadat és az É. Am. egy. államokat, melyekről közleményei megjelentek a „Transactions of the Botanical Society,“ az „Edinburgh Philosophical Magazine“ stb. Több növénytani és kertészeti értekezés írója † 1878. nov. 20. 69 éves koráb. (EJ.)

JAKOB JURATZKA a cs. és kir. dīcasterialis épületek igazgatóságánál adjunctus Bécsben. [*Juratzkea LORENTZ Musc. frond.*] * Olmützb. 1821. jul. 8. † Bécsb. 1878. nov. 22. hosszú kínos szenvedés után. J. előbb virágos növényekkel, később 1859 után majdnem kizárólag móhokkal foglalkozott és a bryologia terén első rangú auctoritás lett. Rövid értekezései nagyobb rész a bécsi növ. lap., a cs. és kir. állat-növ. társ. munkálatai, a Bot. Zeitg. és Hedwigiában jelentek meg. A cyprusi móhokat UNGER híres munkájában (Die Insel Cypern Wien 1865. p. 166—173) adta ki. J. ezen év folytán akarta az osztrák-magyar birodalom bryológiáját kiadni. Nem tudjuk mennyire haladott J. ezen hézagot pótló munkának kidolgozásával, de még nem akarunk minden reményről lemondani, hogy az a legközelebbi időben a sajtót elhagyhatja.

KITÜNTETÉSEK.

HAYNALD L. a szász-koburgi házi rend nagy keresztjével, G. SCHWEINFURTH és G. ROHLFS a már elébb adományozott Ferenc-Josefrend lovagkeresztje helyett, a vaskoronar. III. oszt. jelvényeivel, továbbá GÖNÖZY P. min. tanácsos a francia becsületr. tisztī keresztjével lettek feldíszítve.

KINEVEZÉSEK.

J. R. DE CZERWIAKOWSKI helyébe — ki nyugdíjaztatása alkalmával a vaskoronarend III. o. jelvényeivel lett kitüntetve — az eddigi krakói magántanár J. DE ROSTAPINSKI lett u. o. a növénytan r. k. tan. és a növénykert igazgatójává kinevezve. — A kiewi egyetem SCHMALHAUSENT (ki eddig conservator volt a sz. pétervári növénykert mellett) a sz. pétervári orvosi akadémia pedig vor MERCKLIN helyébe BORODINT választották meg a növénytan r. tanárainak. — A müncheni egyet. növénytani intézeteknél két őri állomást szerveztek és ezekre DR. H. DINGLER és DR. A. PETER lettek kinevezve. (Fl.)

NYILVÁNOS INTÉZETEK.

Münchenben egy növénytani egyeslet (Botanischer Verein) alakult, melynek elsőbőké ROBERT HARTIG az erdészet r. ny. tanára a tud. egyesitemen, másodelsőbőké az ismeret lichenolog ARSOLD főörvényszeki tanácsos lett megválasztva. (Fl.)